



# Šaukotas

Aldona Puišytė

Iš ciklo „Trys elegijos Šatrijos Raganai“

## 3. Begalybės ilgesys

Vidurnakčio tyla. O begalybės nuojauta  
Lyg spindesių vainikas virš kaktos.  
Ir siela virpa nei ugnis apnuoginta...  
Kažkas, žvaigždynam aidinti, pakartos:

– Mūs ilgesiai srovėna į begalę...  
Ir bus šviesu tamsėjančioms akims.  
Sakysi: dužo, kas sudūžtama – negaila.  
Bet lieka tai, ko niekas neatims...

Tau motina – viltis, o piligrime siela.  
Visatos lūpose tu – aidas ir daina.  
Darbai tave su šia žeme susiejo. —  
Keliauk, šviesos ir meilės sklidina...

apie P. Augustaičio meilę  
Marijai, nelabai norėjo,  
kad jie Šveicarijoje vėl bū-  
tų kartu...

Tada Marija atvažiavo  
į Šaukotą.

*Spaudai parengė  
Danutė Ramonaitė  
Nuotraukos iš Kauno  
Maironio literatūros  
muziejaus fondų*

Miestelis įsikūręs prie  
Gomertos upelio, 14 km į  
rytus nuo Tytuvėnų ir tiek  
pat į vakarus nuo Grinkiš-  
kio. Nuo Šaukoto pavažia-  
vus 50 km į šiaurės vakarus  
– Kėdainiai, o 40 km pava-  
žiavus į pietus – Šiauliai.

Archeologų ir istorikų  
tyrinėjimai rodo, kad Šau-  
koto apylinkėse žmonės  
gyveno nuo seno. Pietryti-  
nėje miestelio dalyje, ant kalno, rastas VII-X a. senkapis (dabar jau sunaikintas) su nedegintų kūrų laidojimais.

Šaukoto miestelis ėmė augti per valakų reformą šalia dvaro, apie kurį žinių dokumentuose pa-  
sirodo nuo 1596 m. XVI a. Šaukotas priklausė Žemaičių pakamarininkui ir karaliaus raitininkų ka-  
pitonui J. Mikalojui Bilevičiui-Stankevičiui. Kaip rašo B. Kviklys knygoje „Lietuvos bažnyčios“ (T. III), unijinės Lietuvos laikais buvę 3 stambūs Šaukoto dvarai: Kalnuotasis, Baltasis ir Žemasis Šau-  
kotas. Dabartiniam, prie Gomertos įsikūrusiam Šaukoto miesteliui pradžią davęs Kalnuotasis Šau-  
kotas. 1724 m. Šaukotas gavo miesto steigimo, turgaus ir perkymečių privilegiją. XIX a. ir XX a.  
pradžioje čia buvo valsčiaus centras, 1869 m. – 13 sodybų ir jose gyveno 125 žmonės, 1897 m.

(Nukelta į 36 psl.)



Marija Pečkauskaitė, jos mama Stanislava  
Pečkauskienė, brolis Vincas. Stovi kun. Kazimieras  
Bukontas. Šaukotas. 1908 m.





Varpinė Šaukoto bažnyčios šventoriuje

go nuosvyra, panašiai kaip ir bažnyčios. Piramidinio stogo viršuje iškyla laibas profiliuotas stulpelis su aukštu geležiniu kryžiumi. Sienų angos be stiklų, uždaromos medinėmis langinėmis.

Šaukoto apylinkės kalvotos. Už dviejų kilometrų į šiaurės vakarus nuo miestelio prasideda Šaukoto miškas, kuris užima daugiau kaip 1700 ha plotą. Per šį mišką teka dešinysis Šušvės intakas



Šaukoto klebonija

(Atkelta iš 35 psl.)

– 204, 1923 m. – 348, 1959 m. – 449, 1970 m. – 406, 1982 m. – 573 gyventojai. XIX a. viduryje prie bažnyčios veikė prieglauda. Šaukotas turėjo ir vandens malūną. Nuo XIX a. pirmos pusės veikė parapiinė mokykla, kurią 1853 m. lankė 29 mokiniai. 1898 m. įsteigta valdinė pradžios mokykla, kuri 1904 m. atkurta ir jai pastatytas atskiras namas. Čia buvo 3 skyriai, mokė patyrę mokytojai.

Nuo seno Šaukotas garsėjo prekymečiais, kurie buvo rengiami du kartus per metus. Nuo 1950 m. miestelis priklauso Radviliškio rajonui.

Šaukoto planas radialinis. Jo centre – dvi aikštės. Iš miestelio keliai veda į Šiluvą, Šiaulėnus, Grinkiškį. Iš archeologijos paminklų žymiausias yra Šaukoto piliakalnis, vadinamas Beržotės kalnu. Pats įspūdingiausias Šaukote iki pat šiol – XVIII a. kulto pastatų ansamblis. Pasak Algės Jankevičienės, „Būdinga stačiakampė vienanavė Šaukoto bažnyčia 1773 m. suręsta už žemaičio taurininko Herubavičiaus (Simono – red. p.) lėšas. Praeityje jos dvišlaitčio stogo vidurį pabrėžė bokštas, o abiejuose kraigo galuose stūksojo kryžiai. Į šonus išsikišusias žemas zakristijas dengė pratęsti stogo šlaitai. Laikui bėgant, bokštas nugriautas, sienos sustiprintos mūro kontraforsais. Tačiau paprastas, su trikampiu frontonu pagrindinis fasadas išliko beveik autentiškas.“ (Žemaičių medinių bažnyčių architektūra. V., 1996. P. 25)

Čia pat, šventoriuje, stovi ir medinė varpinė. Tai retokai sutinkamas vieno aukšto nukirstos piramidės formos nežymiai į viršų siaurėjantis pastatas. Varpinę juosia platus karnizas ir stog-

## Iš Marijos laiškų Pranui Augustaičiui:

Šaukotas, 1907 m. kovo 9 d.

*O aš Tamstos nepaguosiu savo laiškų, sunku ir man. Tiek faktų liūdnu, skaudžių radau Lietuvoje atvažiavus, jog širdis mano jais kaip akmeniu prislėgta. Buvau kelias dienas Vilniuje, tame mūsų dabartiniame centre. Ak, kaip juodai išrodo viskas žiūrint iš arti! Visur egoizmas, ambicija, kiekvienas stato ant pirmos vietos savo „aš“, o ta tėvynės meilė, abelna nau-da – yra tik lyg kokia uždanga, kurią tuojau galima numesti. (...) Pas mus dar žiema: bal-ta visur, sniego dar daug, bet dienos puikios, saulė šviečia ir šildo. Akys buvo jau truputį at-pratusios nuo tų mūsų lygumų, dabar su pasi-gėrėjimu žiūriu vakarais į baltus, neapribotus laukus. Gražūs yra kalnai, bet ilgai tarp jų gy-venant, slegia, o čia akys lekia toli toli, be ga-lo, čia tokia platybė, tokia liuosybė. Nieko dar nedirbu dabar, sunku net laišką parašyti, nes nuolat pertraukia man; tiek prisirinko visokių naujienų ir minčių, kurias reikia išpasakyti. Gražiju daug, buvau jau pasiilgęs savo fortepio-no. Išmokinau Tamstų dainą „Oi kilau, kilau“ ir dainuoju su mokytoja lietuve. Reiks neužil-gu eiti į mokyklą padėti jai mokinti. Norėčiau ant Vėlykų sutaisyti vaikų teatrą, bet nėra komedijėlės, reiktų parašyti, o jau laikas trumpas, ir joks įkvėpimas neateina.*

*Turbūt gražu dabar Šveicarijoje. Man tan-kiausiai stovi akyse vienuolynas, tai gražumas iš tikro, kaip iš pasakos kokios išimta vieta. (...) Vilniuje mane būtinai norėjo sulaukyti prie „Lie-tuvos ūkininko“ redakcijos, bet neprizadėjau.*

Šaukotas, 1907 m. rugpjūčio 10 d.

*Dar pirm kelių dienų važiuavau į Vilnių į susirinkimą Mokslo draugijos. (...) Mane gar-bė sutiko. Kun. Matulaitis, atvažiuodamas Lietuvon ant vakacijų, atvežė man plunksną, auksu papuoštą, nuo Londono lietuvių darbininkų. Turiu dabar padėkoti viešai. Taip ne-mėgstu. Juokingai man išrodo dėkoti už tokią neužpelnytą dovaną.*

Šaukotas-Vilnius,  
1907 m. rugpjūčio 27 d. ir  
rugsėjo 27 d.

*Pradėjau tikėti, jog mane fatum persekio-ja ir nebeleidžia pamatyti dar kartą Šveicari-jos. Pavasarį jau žadėjau važiuoti tikriausiai – susirgo brolis; dabar vėl jau rengiaus ant žie-mos – ir štai vėl pasilikti turiu. Neatminu, ar minėjau kada Tamstai apie savo norą uždėti*

Vilnių knygyną. Norėjau to, bet negalėjau dėl pinigų stokos. Netikėtai prieš kelis dienas gavau gerą kompanioną – t.y. tokį žmogų, kurs duoda reikalingą kapitalą. Sanlygos man labai geros – negaliu nesutikti. Ir štai rytoj važiuoju į Vilnių samdyti butą, nes prekybą noriu pradėti kuo greičiausiai.

### Šaukotas, 1908 m. liepos 10 d.

Malonus drauge! Esu jau Šaukote. Lig šiol negalėjau Tamstai parašyti, nes vasaros laike pačtorius nereguliariškai vaikščioja. Laukiu Tamstos, juk turbūt neatsisakysi aplankyti mane. (...) Pas mus važiuojama ar lig stoties Baisogala, ar vieną stotį toliau – į Radviliškį (Radziwiliszki). Iš Baisogalos arkliais dar 22 viorstu, iš Radviliškio – apie 30. Bet iš Radviliškio galima visados gauti gerus arklius, o Baisogaloj tegalima surasti vežimuką ant vieno arklio.

### Šaukotas, 1908 m. spalio 22 d.

Tebeviešiu Šaukote. Ar ilgai būsiu – nieko nežinau, – tas priguli nuo visokių reikalų. Bet jei nieko netikėto nebus, – dar pasėdėsiu čion kelias savaites. Esu labai užimta. Užsiėmimas yra labai įvairus. Taisau brolio agronomiškus straipsnius, rašomus į „Vienybę“, nes jis dar silpnas lietuvių kalboje. Nedėliomis turiu lekcijas miestelyje – susirenka jaunumenės būrys. Rašau. Pradėjau dabar simbolišką dramą. Dievasžin, kaip ji išeis ir ar apskritai išeis. Bet ji man dieną naktį dabar galvoje. Turiu parašyti. Žinoma, pirmieji žingsniai naujame kelyje sunkūs – į simbolizmą dar niekada nebuvau įlipusi.

### Šaukotas, 1909 m. kovo 30 d.

Antra Vėlykų diena. Visi išvažiavo: kumigasa, Mama, brolis, palikau viena, jokio noro neturiu prie jokios draugijos. Skambinau visą laiką, dainavau, o štai atsisėdau pasikalbėti su tavim. Nerašai nieko, kokios priežastys yra, kad tau taip sunkūs tie pančiai. Žinoma, ką aš čia patarsiu? Bet patarimui būtinai reikia žinoti motyvus visus. Kana kados rašei, jog apima kartais abejojimas kas link tikėjimo dalykų. Jei ta priežastis būtų ir jei tai tikrai giliai yra, – tai tada, mano nuomone, nebūtų nei ką kalbėti: vienas išėjimas – mesti viską, nes gyventi prieš savo persitikrinimų „nieuczciwie“ – amžina melagybė, amžinas falšas. Bet tik toji viena priežastis yra svarbi tikrai, mano nuomone. Visos kitos, jei ji jas pažvelgsi ne valandėlės akimis, bet „sub specie aeternitatis“, – išrodo mažos ir menkos. Nėra aukštesnio idealo kaip idealas „Kristaus tarno“, o kad daugybė tų vadinamųjų „tarnų“ tą idealą iškreipė ir kažki koki monstrą apvertė – tai kas?



Šaukoto bažnyčia

Gomerta, rytinėje dalyje tyvuliuoja Gomerto ežeras. 28-ame miško kvartale – Pilės piliakalnis.

1906 metais, M. Pečkauskaitė mokantis Šveicarijoje, į Šaukotą dirbti buvo atkeltas kunigas Kazimieras Bukontas. Kartu su juo iš Gryvos į Šaukotą persikėlė ir Marijos mama bei sesuo Zofija. Beveik metus laiko gyvendama Šaukote, Marija ėmė svajoti apie nuosavo knygynėlio atidarymą Vilniuje, žvalgėsi ir mokytojos vietas kokiame nors dvare, nors namų mokytojos darbas jos itin ir neviliojo. Tačiau Marija labai mylėjo broį Vincą ir norėjo jį leisti į mokslus užsienyje, todėl buvo pasiryžusi ir kartesnei daliai, kad tik Vincas galėtų toliau studijuoti. Šaukoto klebonijoje Marija daug skaitė, muzikavo, kūrė, dirbo sode, važinėjo į Mokslo draugijos susirinkimus Vilniuje, miestelio vaikams organizuodavo kultūrinius renginius. Šaukote gyveno iki 1908 m. Po to ji išvyko į Vilnių.

Šiandien Šatrijos Raganos metus, praleistus Šaukote, labiausiai primena bažnyčia, koplyčia ir už jos, kiek pakalnėje, esanti klebonija. Dabar kunigas Šaukote nebegyvena – važinėja iš Šiaulėnų, tad klebonija, ta pati, kurioje keletą metų kartu su mama ir seserimi pas kun. K. Bukontą gyveno Marija, tuščia ir gerokai apleista. Nešildomas, neremontuojamas pastatas tiesiog nyksta akyse. O juk ne tiek daug reikėtų, kad šis pastatas taptų ne kiek ne blogesniu muziejumi negu Užvenčio, Židikų. Ir ekspoziciją Šatrijos Raganai čia būtų galima kuo puikiausią įrengti. Vien užsukus į šventoriuje stovinčią varpinę, yra kur akį paganyti. Tarp daugelio čia sukrautų, šiuo metu bažnyčioje jau nebenaudojamų daiktų ne vienas prime-



Šaukoto kapinės

na rašytojos buvimą Šaukote, net ir klaupkas, kuriose galėjo melstis Marija, čia surastume. Kai vietoje nėra šeimininko, kasmet vis nykėsnė ir bažnytėlė. Tik jos šventorius vis toks pat, kaip ir prieš šimtą metų. Jo pakalnėje – senos miestelio kapinės. Jos itin įspūdingos. Gyvendama Šaukote, Marija yra prisipažinusi, kad ji ėmė žavėtis mirusiųjų pasauliu. Ar tik ne todėl, kad tada ji gyveno Šaukoto klebonijoje, prie kurios glaudžiasi šios neįprastai įstabios kapinės. Jų vartelius praverdamas, niekada neįjauti tos ribos, kuri skiria gyvųjų ir mirusiųjų pasaulį...